

Гандзілевська Г. Б.
доктор психологічних наук, доцент,
Клімук В.В.
аспірант кафедри педагогіки і психології,
Національний університет «Острозька академія»
м. Острог, Україна

ПСИХОЛОГІЧНІ БАР'ЄРИ У ФОРМУВАННІ АКМЕКОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

У відповідності із професійним стандартом вчителя початкових класів закладу загальної середньої освіти (Наказ Міністерства соціальної політики від 10.08.18. № 1143) та підготовкою до реалізації завдань концепції «Нової української школи» набуває актуальності вивчення проблема формування акмекомпетентностей майбутніх вчителів початкової школи. Особливої уваги потребує здатність вчителя до використання/поширення інновацій у педагогічній науці та практиці, а отже особистісна готовність до змін. Інноваційна готовність, як особливий психічний стан, захищає від стресових ситуацій, забезпечуючи при цьому високу дієздатність, необхідну для результативності життєдіяльності (І. Бринза, М. Будіянський, М.Томчук, М. Фаерман та ін.) та акмеологізації – досягнення вершин особистісного, професійного, соціального й духовного самовдосконалення (Т. Молодиченко [7]) Очевидно, що дослідження особистісної готовності до змін майбутнього вчителя початкових класів, вивчення психологічних бар'єрів цього процесу є одним із завдань сучасних психолого-акмеологічних досліджень.

У попередніх дослідженнях Г. Гандзілевська [4] акмеологічні компетентності вчителів початкових класів, як інтегральну готовність і здатність зрілої особистості найбільш повно використовувати психологічні ресурси для досягнення ускладнюючих цілей (І.Булига [3]), вивчає у контексті реалізації професійного сценарію. Останній розглядається, як складова життєвого сценарію, що окреслює міру активності особистості, прогнозує

поведінкові стратегії та виражає ставлення індивіда до себе та інших. Увагу зосереджено на сценарних установках вчителів початкових класів. Такі установки-рішення відповідно до праць транзактних аналітиків сформовані під впливом заборон і драйверів батьків у дитинстві, однак у дорослому віці можуть виконувати деструктивну функцію у контексті продуктивного самоздійнення. Так, на емпіричному рівні сценарні установки було вивчено як психологічні бар'єри реалізації виділеної компетентності вчителів початкових класів. Згідно до отриманих результатів виявлено потребу у їх корекції й формуванні акмеологічного імунітету вчителів початкових класів. Очевидно, що вагоме значення у цьому процесі відіграє процес підготовки відповідних кадрів у закладах вищої освіти. А тому мета цього дослідження спрямована на вивчення сценарних установок як психологічних бар'єрів у формуванні особистісної готовності до змін майбутніх вчителів початкових класів.

У зв'язку з цим для встановлення зв'язку ранніх дитячих рішень та комплексом здатностей особистості, що забезпечують гармонійну соціальну та психологічну адаптацію до змін, діагностичний інструментарій включає опитувальник ранніх дитячих рішень С. Максимової, що є модифікованим варіантом методики В. Петровського «Дитячі думки», який дозволяє виокремити установки людини, сформовані під впливом заборон і драйверів батьків у дитячому віці [6] (адаптований українською мовою (Г. Гандзілевська, У. Нікітчук [5])); опитувальник «Особистісна готовність до змін», розроблену Ролніком, Хезером, Голдом та Халом («Personalchangereadinesssurvey» PCRS) в адаптації Бажанової та Г. Бардієр, що дозволяє оцінити такі складові готовності до змін (пристрасність, винахідливість, оптимізм, сміливість, адаптивність, впевненість, толерантність до двозначності) [1].

Емпірична вибірка включила 50 майбутніх вчителів початкових класів Волинської області. Середній вік респондентів – 19.82 роки (44 дівчини, 6 хлопців). Згідно до результатів застосування опитувальника «Особистісна готовність до змін», у майбутніх вчителів початкових класів у загальному переважає низький рівень її сформованості (88%) та середній (12%). Ймовірно,

що готовність до змін блокують сценарні установки, які в цьому дослідженні услід за С. Максимовою означаємо психологічними бар'єрами. У результаті застосування опитувальника ранніх дитячих рішень С. Максимової найбільш вираженими сценарними заборонами у майбутніх вчителів початкових класів виявлено «Не будь маленьким, не будь спонтанним» (37%), які провокують таке рішення-установку «Я більше ніколи не зроблю нічого дитячого», що своєю чергою блокує креативність, яка характерна его-стану Дитини згідно до функційної структури особистості Е.Берна [2]. Для майбутніх вчителів, які планують працювати з дітьми молодшого шкільного віку, де поряд з навчальною діяльністю має застосовуватися гра, така сценарна заборона є психологічним бар'єром педагогічної співпраці. Результати кореляційного аналізу між показниками особистісної готовності до змін та сценарних установок, здійсненого за допомогою коефіцієнта кореляції Пірсона, демонструють обернену двосторонню кореляцію між показниками шкали «Впевненість» та приписами «Не будь, не живи», «Не будь собою», «Будь досконалістю»; між показниками шкали «Пристрасність» та приписами «Не дорослішай», «Не будь собою»; показниками шкали «Адаптивність» та приписами «Не роби», «Не будь здоровим», «Старайся»; показниками шкали «Винахідливість» та «Не будь собою»; показниками шкали «Сміливість» та приписом «Старайся»; показниками шкали «Толерантність» та приписом «Старайся» (табл. 1). Очевидно, що сценарні установки обумовлюють особистісну готовність до змін майбутніх вчителів початкових класів та потребують корекції. Разом з тим, виявлено прямий кореляційний зв'язок між показниками шкали «Впевненість» і приписом «Старайся», що свідчить про ресурсний потенціал цього припису для одного із компонентів досліджуваного феномену.

Таблиця 1. Результати кореляційного аналізу показників особистісної готовності до змін із показниками сценарних установок

Особистісна готовність до змін Сценарні рішення	ПРИСТРАСНІСТЬ	ВИНАХІДЛИВІСТЬ	ОПТИМІЗМ	СМІЛИВІСТЬ, ПІДПРИЄМЛИВІСТЬ	АДАПТИВНІСТЬ	ВІПВЕНІСТЬ	ТОЛЕРАНТНІСТЬ ДО ЗМІН
Не будь, не живи	-,218 ,128	-,091 ,531	,037 ,801	,100 ,489	,073 ,615	-,309* ,029	-,115 ,425
Не дорослішай, не будь самостійним	-,326* ,021	-,232 ,105	,143 ,321	,099 ,492	,082 ,571	-,136 ,346	,133 ,358
Не роби	-,004 ,980	-,200 ,163	,085 ,556	-,011 ,938	-,300* ,034	-,134 ,353	,060 ,678
Не будь здоровим	-,001 ,995	-,110 ,448	,132 ,359	-,043 ,766	-,337* ,017	-,161 ,263	-,060 ,677
Не будь собою	-,349* ,013	-,297* ,036	-,007 ,962	,003 ,984	,070 ,631	-,307* ,030	-,152 ,292
Будь досконалістю	-,221 ,122	-,193 ,180	-,009 ,951	-,158 ,272	-,056 ,698	-,307* ,030	-,155 ,283
Старайся	,274 ,054	,272 ,056	-,143 ,321	-,471** ,001	-,413** ,003	,305* ,031	-,315* ,026

Таким чином, результати дослідження свідчать, що проблему особистісної готовності до змін майбутніх вчителів початкових класів доцільно вивчати у контексті сценарних установок. Виявлено кореляційну залежність показників особистісної готовності до змін із показниками сценарних заборон, окрім шкали «Оптимізм», що своєю чергою спрямовує перспективу подальших розвідок у напрямку розробки відповідної психолого-акмеологічної технології.

Список літератури

1. Бажанова Н. А. Личностная готовность к переменам в контексте исследования феномена «ожидания». Санкт-Петербург, 2005. С. 169–178.
2. Берн Э. Трансактный анализ в психотерапии : Системная индивидуальная и социальная психотерапия. Москва : Академический Проект, 2006. 320 с.
3. Булига І. В. Психологічні особливості акмеологічних здобутків зрілої особистості. *Современные научные исследования и инновации*. 2011. № 3. URL : <http://web.snauka.ru/issues/2011/07/1297>.
4. Гандзілевська Г. Б. Психологічні бар'єри та ресурси реалізації акмеологічних компетентностей вчителів початкових класів закладів загальної середньої освіти. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія» : збірник наукових праць*. Острог : Вид-во НаУОА, листопад 2018. № 7. С. 9–14.
5. Гандзілевська Г., Нікітчук У. Адаптація опитувальника батьківських заборон С. Максимової. *Особистісне зростання: теорія і практика*. Збірник наукових праць за матеріалами III-ї Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Житомир, 27 квітня 2018 р.) / Ред. кол.: Л. П. Журавльова, Л. О. Котлова, К. А. Марчук / М-во освіти і науки України, Житомирський держ. ун-т ім. І.Франка, соц.-псих. факультет. Житомир: Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2018. С. 30–33.
6. Максимова С. В. Творчество : созидание или деструкция : монография. Москва : Академический проект, 2006. 222 с.
7. Молодиченко Т. А. Стратометрическая концепция акмеологизации личности и социальная стратификация общества. *Известия Саратовского университета. Новая серия. Сер.: Философия. Психология. Педагогика*. 2010. Вып. 1. С. 83–87.